

EPILOOG

De geschiedenis van onze gewesten tussen de 9e en de 14e eeuw wordt gekenmerkt door een voortdurende strijd tussen de 'regionale' vorsten en families onderling die in het bezit waren van grote domeinen. Overigens hadden ze die in 'pand' gekregen van de Merovingische en Karolingische heersers.

Arnulf van Karinthië trachtte in 873 Lotharingen opnieuw bijeen te brengen en te houden voor zijn bastaardzoon Zwentibold, maar wordt ten eerste tegengewerkt vooral door Renier I Langhals, ook van Karolingische origine. Deze heerser is de leider van de sterkste familie in de Ardennen. Hij verzamelt alle leiders, sluit een alliantie met Karel de eenvoudige van West Frankenland tegen Arnulf en verslaat Zwentibold in 900.

Zijn zoon krijgt wel de titel van hertog van Lotharingen, maar blijft eveneens een onafhankelijke koers varen, eigenlijk tegen zijn suzerain, de Duitse keizer. Zijn tweeslachtige politiek loopt uit op een mislukking, want de keizer is niet zinnens toe te geven.

De broer van Otto I, Bruno, aartsbisschop van Keulen en hertog van Lotharingen, splitst dit gebied in twee in de hoop de regionale heersers beter in de pas te laten lopen. Voor Neder-Lotharingen wordt een man aangeduid afkomstig uit de streek, Godefried van Verdun-Ardennen, omdat vreemden niet goed worden onthaald. Toch lokt deze maatregel afgunst uit, want niemand wil zich onderwerpen aan zijn buur.

De titel van hertog van Neder-Lotharingen wordt zelfs een twistpunt tussen al deze burens, wat de rust in de streek niet bevordert, maar integendeel burgeroorlogen allerhande ontketent. De laatste in de rij zal Godfried van Bouillon zijn, waarna de titel wordt toegekend aan de graaf van Brabant, zonder dat deze zich echt kan doen gelden om de ruzieënde vorsten uit mekaar te houden. De titel blijft in handen van de hertogen van Brabant, maar de titel is meer prestige dan gezag.

Vlaanderen was inmiddels een onderdeel geworden van West-Francië. Het was in 866 in leen toebedacht aan Boudewijn I, de schoonzoon van Karel de Kale. Lotharingen zelf wordt geleidelijk verdeeld in verschillende vorstendommen die zullen geregeerd worden door een aantal afstammelingen van de Karolingers. Dit feit zal langzaam maar zeker door de keizer moeten worden erkend.

Een dochter van Renier Langhals, Symphoria, huwt Berenger en brengt het land van Lomme mee voor de ontwikkeling van het graafschap Namen. Het graafschap Henegouwen zal verder vanaf 915 worden geregeerd door de Reginaren. Een achterkleinzoon van Reginald I, Lambert van Leuven krijgt via een huwelijk met Gerberga, kleindochter van Lodewijk IV van Overzee gebieden rond Leuven, die de aanzet zullen vormen voor het graafschap en later hertogdom Brabant. Het huis van Luxemburg wordt gesticht door een andere nakomeling van Lodewijk IV van Overzee, Siegfried.

Anderen bouwen een burcht, die de kern wordt van hun macht die ze zullen uitbreiden. Siegfried bouwt de Letze burcht, Otto I (van Vermandois ?) bouwt er een in Warcq, die de aanzet wordt van het graafschap Chiny en in Limburg aan de Vesdre bouwt Walram, schoonzoon van Fredrik van Neder-Lotharingen, eveneens een burcht. Hieraan zijn de avonturen der Flamenses niet vreemd.

Deze versnippering wijst ook op een uitgesproken verzwakking van het centraal gezag. De heersers blijven, zij het tegen wil en dank, afhankelijk van dit centraal gezag. De strategische plaats, die Lotharingen inneemt tussen de twee grote rijken, leidt er toch toe dat het een twistappel blijft, hoewel langzaam maar zeker een eind aan zal komen. Toch zal Vlaanderen met de goedkeuring van de Franse koning, domeinen in dit gebied 'veroveren'. De graven van Leuven, Namen, Luxemburg, Chiny en Limburg kunnen met de steun van de machtige Saksische dynastie rond Otto I hun gezag wel uitbreiden en verstevigen. De graven van Henegouwen wedden anderzijds dikwijls op twee paarden.

De rijkdom der abdijen was voor velen een doorn in het oog. Geleidelijk aan zullen ze allen worden onderworpen aan het grafelijk gezag. De graven zullen zich als echte voogden mengen in interne zaken.

Het kon inderdaad niet anders of al deze machts-hongerige graven en bisschoppen moesten met mekaar in botsing komen. Langdurige oorlogen en twisten kenmerken de hele geschiedenis. Vlaanderen kon zich zowaar uitbreiden tot aan Normandië en probeerde ook naar het noorden door te stoten. De graven van Leuven slagen er in in Noord- en Centraal Lotharingen grote happen van Haspengouw in te palmen.

Luxemburg zal zich uitbreiden in de Ardennen en langs de Moezel en de graven van Chiny langs de Maas. De graven van Limburg nemen delen van het Eifelgebied en deze van Loon zoeken het in Hasbanië. Conflicten met de prinsbisschop van Luik doen zich onafgebroken voort en zullen niet nalaten hun burens te benadelen. Meer in het noorden gebeurt ongeveer hetzelfde met de bisschop van Utrecht, die regelmatig in botsing komt met zijn burens, zoals de graven van Holland en Gelre. Aanvankelijk is Jülich eerder rustig, maar zal zich toch geleidelijk uitbreiden ten nadele van Gelre en Zutphen, dat Jülich uiteindelijk zal opslorpen, althans tijdelijk. Holland heeft een eeuwen-lange strijd gevoerd tegen de Friezen en wist uiteindelijk Zeeland in te palmen.

Al deze burenruzies veroorzaken uiteraard veel ellende zowel op het platteland als in de steden. Vernielingen en brandschattingen zijn schering en inslag. Zodoende moesten er wel winnaars en verliezers zijn. Brabant zal er best van al in slagen om zich uit te bouwen en zal met de slag van Woeringen Limburg zonder meer inlijven. Ook Vlaanderen en Henegouwen slagen er in overeind te blijven en eerder gebied te winnen dan prijs te geven. Namen was een groot verliezer en moest grote delen afstaan aan Luxemburg en Luik. Loon wordt opgeslorpt door Luik en Chiny gaat op in Luxemburg.

Tenslotte zullen de Bourgondische hertogen grote delen erven, kopen, overnemen of veroveren.

De Dynastieën

Sommige dynastieën konden zich gedurende al deze eeuwen handhaven. De natuur en het lot dwarsboomden wel de ontplooiing van een aantal van deze. Huwelijken en oorlogen gaven soms hele gebieden door aan andere families. Opvallend is wel dat versnipperingen zoals bij het Verdrag van Verdun niet meer voorkwamen.

De Brabantse dynastie hield het opmerkelijk goed uit en verdween uiteindelijk slechts bij het aantreden van de Bourgondiërs.

Sommige huwelijken hadden verstrekkende gevolgen. Het huwelijk van Lambert met Gerberga gaf de 'start' voor Brabant. Het huwelijk van Margareta van Constantinopel-Vlaanderen met Boudewijn V van Henegouwen leidde tot een Personele Unie tussen beide graafschappen. Het huwelijk met de Avesnes leidde dan weer tot de splitsing ervan ('Dit de Peronne'), dit ten voordele van de Franse koning. Het huwelijk van de Avesnes met Aleida van Holland leidde tot een andere Personele Unie, nl die van Henegouwen met Holland-Zeeland-Friesland. Indien het huwelijk van Jeanne de Chiny met Arnold van Loon ook leidde tot een Personele Unie, was het huwelijk tussen Lodewijk van Loon en Ada van Holland in die zin een mislukking.

Tenslotte vormde het huwelijk tussen Margareta van Male en Filips de Stoute van Bourgondië op 'aanraden' van de koning van Frankrijk de aanzet van het Bourgondisch Rijk, wat de koning van Frankrijk zeker niet gewenst had.

Medio 14e eeuw waren in de Lage Landen een drietal grote families de baas. Twee waren van Franse afkomst, met name de Avesnes voor Henegouwen en Holland en de Dampierre's voor Vlaanderen. In Brabant was nog steeds de mannelijke lijn der 'Leuvense' Reginaren de heersers.

Deze laatste hebben na Jan III de scepter moeten doorgeven aan een Luxemburger, Wenceslas, gehuwd met Johanna van Brabant, de erfgename. De Luxemburgers zijn er niet in geslaagd dit te behouden.

In Holland-Henegouwen werden de Wittelsbacher de baas. Vanuit Vlaanderen werd dan door het huwelijk van erfgename Margareta met Filip de Stoute het huis van Valois-Bourgondië in de streek binnen gehaald. Vlaanderen bleef dus onder een Frans geslacht, dat zich nu wel meer onafhankelijk ging opstellen tegenover Frankrijk.

In Holland-Henegouwen gingen de Avesnes als eerste van die geslachten ten onder, na het uitsterven van hun mannelijke lijn, zodat nu een centraal-europese familie, de Wittelsbacher, in de Lage Landen aankwam. Maar ook hun mannelijke lijn zou het na enkele generaties opgeven, wanneer de wispelturige Jacoba van Beieren Holland en Henegouwen moest overlaten aan de Bourgondische hertog.

Inmiddels waren de Dampierre's van Namen ook uitgestorven en was het graafschap eveneens in de schoot gevallen van de hertog van Bourgondië.

In Brabant kreeg Luxemburg geen voeten aan de grond na het uitsterven van de mannelijke lijn. Wenceslas overleed voor Johanna, die Brabant bij testament overmaakte aan haar zuster Margareta, zodat Brabant nu ook overging naar Valois-Bourgondië. Overigens hadden de steden samen al jaren een lange-termijn politiek opgesteld die de overgang naar Luxemburg bemoeilijkte. Ook het wedervaren der Luxemburgers in hun Roomse Rijk was niet van aard om vertrouwen in te boezemen.

Neder-Lotharingen tussen Oost en West

Wanneer men de hedendaagse politieke kaart van West-Europa bekijkt, moet het opvallen dat er zich tussen de grotere vlakten van Duitsland en Frankrijk een drietal kleinere gebieden vormden, België, Nederland en Luxemburg. Dit getuigt van het feit dat de volkeren liever zelf hun land uitbouwden dan te worden opgeslorpt door hun burens. Ook de kaart voor (ante) de Bourgondische éénmaking getuigt van dit individualisme, waar het gebied van de 'Neder-Rijn - Neder-Landen', precies Neder-Lotharingen ofte **Francia Media Inferior**, een lappendeken vormt in vergelijking met de twee naburige entiteiten, nl. van Frankrijk en het Duitse Rijk.

Na het **Verdrag van Verdun** en niettegenstaande het **Verdrag van Meersen** bleef Neder-Lotharingen, wat in feite de 'Neder-Landen' vormt, pogen een eigen leven te leiden. Denken we maar aan de verwoede pogingen der Reginaren om zich te bevestigen. Niettegenstaande de verdragen bleef er enerzijds een drang naar een zekere onafhankelijkheid of ten minste een zelfstandigheid, en anderzijds de onafgebroken pogingen vooral van het West-Rijk, om dit gebied in te palmen.

In de loop der eeuwen konden de Franse koningen hun machtsbasis enorm uitbouwen terwijl anderzijds de Duitse keizers eerder aan macht hebben ingeboet en langzaam wegdeemsterden ten gevolge van hun eigen binnenlandse en Italiaanse politiek. Hun staat stevig verder uitbouwen en vele gebieden aan hun kroondomein toevoegen was de voornaamste drijfveer van de Franse koningen, terwijl ze er ook in slaagden hun eigen absolutisme verder door te drukken. Door de eeuwen heen hebben de Franse koningen, naast hun strijd met de Engelse koningen, steeds gepoogd hun grenzen uit te breiden, maar kwamen daarbij vooral in conflict met Vlaanderen.

In Vlaanderen en de omliggende gebieden hadden handel en nering zich sterk ontwikkeld ten gevolge van de betrekkingen met de Hansa-steden en het Rijngebied. Dit had een laag van de bevolking ontwikkeld die langzamerhand aan invloed won en meer inspraak wou bekomen. Daar haar productiviteit hoger lag dan die van de patriciërs, wensten ze meer macht en vooral medezeggenschap. Dergelijke wensen kwamen in botsing met het absolutisme van de koning en van de graaf die eerst als vazal moest handelen, hoewel hij ook inzag dat hij niet zonder de steden stand kon houden. Deze gewenste ontvoogding liep enigszins parallel met wat in de Italiaanse steden gebeurde, die zichzelf gingen besturen.

In het West-Rijk hielden drie territoria zich in evenwicht, het Koninklijk Domein, het hertogdom Normandië en het rijke graafschap Vlaanderen.

De overwinning in **Bouvines** (1214) was al een klap voor Vlaanderen, maar niettegenstaande het **Verdrag van Melun** kon het zich later wel herpakken. Het ontbrak de Fransen aan enig doorzicht en aan de mogelijkheid om door te stoten over de Schelde, hoewel hun politieke invloed zich daar, in toenemende mate, deed gevoelen. De opkomst der Avesnes die later langs matrimoniaale weg invloed kregen in Holland heeft hen hierin niet geholpen, daar zich inmiddels Brabant, eveneens met de steun van de steden, had ontwikkeld, niettegenstaande de concurrentie van de Rijnlanden en vooral van de aartsbisschop van Keulen. Hun overwinning in **Woeringen** (1288) versterkte hun invloed op het politieke toneel in de Rijnlanden, maar vormde tevens een 'barrière' tegen Frankrijk zodat de Rijnlanden verder werden gevrijwaard van een Franse inmenging, zulks ten voordele van het Duitse Rijk dat enigszins verlamd toekeek.

Koning Filip IV de Schone oefende een meer doortastende politiek uit, maar kon of wilde niet inzien dat de maat-schappelijke ontwikkeling geleidelijk een halt zou toe-roepen aan het vorstelijk absolutisme. Engeland fun-geerde in die zin ook als spelbreker en de bemoeienissen van dit land verhinderde tevens de Franse 'expansie'. De Vlaamse steden waren willens-nillens gebonden aan Engeland wat de Vlaamse graaf tussen hamer en aambeeld plaatste. Engeland verbond zich - ook matrimoniaal - met Brabant en had een greep op Holland na de moord op Floris V. 1302 toonde aan dat de volkswil aan het venster kwam kijken en kreeg navolging onder andere in Luik. Het maakte ook dat Frankrijk wat meer terughoudend werd zodat de druk op de Rijnlanden verminderde. Inmiddels stierf het huis der Capetingers uit.

De Lage Landen in de 13e en de 14e eeuw

In die periode kwamen de landen van Neder-Lotharingen wat 'losser' te staan tegenover de Rijnlanden, denk aan Woeringen. Enkele vorsten in dit gebied werden zelfs keizer, zoals Willem I van Holland, Adolf van Nassau, Albrecht van Holland-Beieren en Hendrik VII van Luxemburg, de Franse invloed der Avesnes in Holland ten spijt.

De Engelse koning ondervond ook, niettegenstaande ronkende verdragen, dat de vorsten van Neder-Lotharingen niet geneigd waren hem met de wapens te steunen tegen Frankrijk, maar liever hun eigen staatjes zelf verder wilden uitbouwen. Keizer Frederik III benoemt zelfs Edward I tot Rijksvicaris voor Neder-Lotharingen in de hoop dat gebied meer in de pas te laten lopen tegen Frankrijk, zonder resultaat echter. Men kan hier wel een parallelisme zien met de benoeming van Bruno.

In datzelfde jaar 1338 worden de Rijnlanden meer zelfbewust en vormden het **Kurverein van Rense**, waarbij zij zich meer onafhankelijk opstellen tegenover de paus en zich meer verbonden willen voelen met het Duitse Rijk, vooral om Frankrijk de pas af te snijden. Toch blijft Engeland een belangrijke rol spelen, vooral na de overwinning in **Crécy** (1346). Hiermee was voor een lange tijd het élan van Frankrijk aan de Schelde gebroken.

Slotbeschouwing

Wij begonnen ons verhaal met de verdeling van het Rijk van Karel de Grote. Het verhaal eindigt bij het aantreden van Karel V.

De beslissing van koning Jan II de Goede van Frankrijk die eigenlijk tot doel had Vlaanderen sterker aan Frankrijk te binden, liep ei zo na uit op het herstel van Neder-Lotharingen. Toen in 1435 bij de Vrede van Atrecht enerzijds een aantal steden aan de Somme naar Filip de Stoute gingen, en anderzijds de onafhankelijkheid van het grote hertogdom Bourgondië tegenover Frankrijk tot stand kwam, lag de weg open naar een nieuw Rijk tussen Frankrijk en Duitsland, zoals dat van Lotharius I, hoewel dit niet echt de eerste doelstelling was geworden.

De verschillende annexaties hebben geleid tot een groot rijk dat vrijwel alle gebieden in de 'Lage Landen' omvatte. Toen begon Filip de Goede te dromen van een eigen koninkrijk, maar keizer Frederik II ontliep de onderhandelingen, in zijn wiek geschoten door het al te opzichtig vertoon van de rijke hertog.

Zijn zoon Karel de Stoute had noch het geduld, noch de diplomatie van zijn vader. Te vlug wou hij de landen *par delà* verbinden met de landen *par deci* door het tussengebied - het hertogdom Lorraine ! te willen heroveren. Zijn hardnekkige overmoed werd bestraft in Grandson, Morat en Nancy. Zijn dochter Maria van Bourgondië kon op de valreep samen met haar gemaal, Maximiliaan van Oostenrijk, nog een groot deel redden. Koning Lodewijk XI van Frankrijk lag al op de loer en had reeds Artois tergenomen.

Tot een nieuw Neder-Lotharingen kwam het dus niet.